

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ МІЛІТАРНОГО ВПЛИВУ

DOI: <https://doi.org/10.32620/cher.2025.2.02>

Постановка проблеми У сучасних умовах трансформаційної економіки, загострених війною, мілітаризацією економічних пріоритетів та загальним рівнем невизначеності, особливої ваги набуває переосмислення теоретичних підходів до розвитку малого та середнього бізнесу (МСБ). *Метою дослідження* є - систематизація та узагальнення теоретичних підходів до розвитку МСБ в умовах мілітарного впливу, виокремлення особливостей адаптації підприємств до кризових умов. *Об'єкт дослідження* теоретичні засади та концепції розвитку МСБ в умовах війни, окупації, економічної невизначеності. *Методи, використані в дослідженні* – системний і порівняльно-аналітичний підхід, історико-логічний аналіз, контент-аналіз, економічних теорій, критичний аналіз характеристик функціонування МСБ. *Гіпотезою дослідження* є визначення сучасних характеристики, які дозволяють сформулювати релевантне підґрунтя розвитку МСБ в умовах мілітарного впливу. *Виклад основного матеріалу* – у статті здійснено комплексний аналіз теоретичних підходів до розвитку МСБ, з урахуванням викликів, що виникають в умовах збройного конфлікту та економічної нестабільності. Розглянуто класичні концепції (А. Сміт, Д. Рікардо), інноваційну теорію Й. Шумпетера, а також ресурсно-орієнтований підхід (Дж. Барні, Б. Вернерфельт). *Оригінальність та практична значимість дослідження*. Запропоновано розширити характеристики розвитку МСБ, які можуть бути використані при формуванні політики підтримки МСБ в умовах мілітарного впливу шляхом додавання нової – інкрементування. *Висновки* Розвиток малого та середнього бізнесу в умовах мілітарного впливу потребує адаптації теоретичних основ до реалій воєнного часу. Теорії класичної економіки, інноваційного підприємництва та ресурсно-орієнтованого підходу залишаються актуальними, але потребують трансформації через призму мілітарного впливу.

Ключові слова:

малий бізнес, мілітарна економіка, адаптивність, інновації, характеристики підприємництва в умовах війни.

THEORETICAL APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN THE CONTEXT OF MILITARY INFLUENCE

Formulation of the problem. In the current conditions of a transformational economy, intensified by war, the militarization of economic priorities, and a general climate of uncertainty, there is an urgent need to rethink theoretical approaches to the development of small and medium-sized enterprises (SMEs). *The aim of the research* is to systematize and generalize theoretical approaches to SME development under conditions of military influence, and to identify the specific features of enterprise adaptation in crisis environments. *The object of the research* is the theoretical foundations and concepts of SME development under conditions of war, occupation, and economic uncertainty. *The methods of the research* include a systemic and comparative-analytical approach, historical-logical analysis, content analysis, typologization of economic theories, and critical analysis of the security-related factors influencing SME functioning. *The research hypothesis* suggests that combining classical economic approaches with theories of adaptability, institutional resilience, and innovative entrepreneurship enables the formation of a relevant model for SME development under military influence. *The statement of basic materials.* The article presents a comprehen-

¹ Вертелецький Олександр Борисович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 073 Менеджмент, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Київ, Україна.

Verteletskyi Oleksander, postgraduate student, specialty 073 Management, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Kyiv, Ukraine.

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-9529-4943>

e-mail: asp-073-24-504@snu.edu.ua

[Creative Commons Attribution
NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

sive analysis of theoretical approaches to SME development, taking into account the challenges arising from armed conflict and economic instability. Classical concepts (A. Smith, D. Ricardo), J. Schumpeter's innovation theory, and the resource-based view (J. Barney, B. Wernerfelt) are examined. *Originality and practical significance of the study.* It is proposed to expand the characteristics of SME development, which can be used in the formation of the policy of supporting SMEs in the conditions of military influence by adding a new one – incremental. *Conclusions* The development of small and medium-sized businesses in the context of military influence requires adaptation of theoretical foundations to the realities of wartime. The theories of classical economics, innovative entrepreneurship, and the resource-oriented approach remain relevant, but need to be transformed through the prism of military influence.

Keywords:

small business, military economy, adaptability, innovation, survival strategy, wartime entrepreneurship.

Постановка проблеми. Малий та середній бізнес (МСБ) традиційно відіграє ключову роль у структурі національної економіки, забезпечуючи зайнятість, розвиток підприємницької ініціативи, створення доданої вартості та стимулювання інновацій. Однак у сучасних умовах, коли на економіку України впливають не лише глобалізаційні, технологічні та фінансові фактори, а й затяжний збройний конфлікт, зростає потреба у переосмисленні підходів до розвитку цього сектору.

Війна спричинила глибокі трансформації в економічному середовищі: порушення логістичних ланцюгів, міграцію трудових ресурсів, руйнування інфраструктури, зміну споживчого попиту та пріоритетів державної політики. У таких умовах МСБ стикається не лише з традиційними бар'єрами, як-от обмежений доступ до фінансів чи регуляторний тиск, але й з викликами екзистенційного характеру – втрата активів, необхідність релокації, мобілізаційні обмеження, зміна ринкової географії.

Науковий інтерес до теоретичних засад функціонування МСБ значно зріс у зв'язку з потребою розробки адаптивних стратегій розвитку, релевантних мілітаризованому економічному середовищу. Класичні економічні теорії, які акцентують увагу на вільному ринку та конкуренції, в умовах війни доповнюються концепціями інституційної стійкості, інноваційного підприємництва (Й. Шумпетер) та ресурсно-орієнтованого підходу (Дж. Барні), що фокусуються на внутрішніх можливостях виживання та розвитку підприємств.

Таким чином, актуалізується необхідність систематизації теоретичних підходів до розвитку МСБ саме в умовах мілітарного впливу, що дозволить сформулювати комплексне бачення до трансформації характеристик МСБ у воєнний час.

Малий та середній бізнес є ключовим елементом національних економік, зокрема у кризові та воєнні періоди, коли великі підприємства втрачають гнучкість, а державні ресурси спрямовуються на безпекові потреби. У контексті війни, що супроводжується руйнуванням інфраструктури, нестачею ресурсів, зміною ринкових орієнтирів та загальним зниженням інвестиційної активності, МСБ виступає не лише економічною, а й соціально стабілізуючою силою.

Однак наявні теоретичні підходи до розвитку МСБ формувалися переважно в умовах мирного часу і не враховують чинників мілітарного впливу – таких як мобілізація, релокація, втрати виробничих потужностей, психологічна нестабільність серед підприємців і споживачів. Ці підходи залишаються фрагментарними, здебільшого зосередженими на універсальних ринкових механізмах, і недостатньо розкривають роль інституційної підтримки, інноваційного реагування та адаптивної стратегії у воєнних умовах.

Відсутність цілісної концептуальної моделі, яка б поєднувала класичні економічні теорії з сучасними ідеями інноваційного та ресурсно-орієнтованого розвитку в контексті мілітарної економіки, значно ускладнює формування ефективної політики підтримки МСБ та створення практичних інструментів їх стійкості. У зв'язку з цим нагальною є потреба в критичному перегляді й систематизації наукових підходів, адаптованих до реалій збройного конфлікту, з метою обґрунтування сучасної теоретичної моделі розвитку малого та середнього бізнесу в умовах воєнної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку малого та середнього бізнесу (МСБ) тісно пов'язане з еволюцією економічної теорії, формуванням стратегічного мислення в підприємстві, а також

інноваційною динамікою, що особливо актуально в умовах нестабільності та мілітарного впливу. Базові засади підприємницької діяльності, як частини ширшого економічного розвитку, були закладені ще класиками економічної думки. Так, у праці Адама Сміта «Багатство народів» подається концепція саморегульованого ринку, ефективного розподілу ресурсів і ролі конкуренції, що стала основою для неоліберальних підходів до регулювання бізнесу. Її положення і сьогодні залишаються методологічним фундаментом для розуміння функціонування МСБ у ринкових умовах [7].

Історичні аспекти становлення економічної науки та формування підприємницьких уявлень проаналізовано у працях українських дослідників – Корнійчука Л. Я., Татаренка Н. О., Поручника А. М., які зосереджують увагу на генезі класичних і неокласичних теорій, а також на еволюції інституційних підходів до господарської діяльності. Доповнюють цей напрям дослідження роботи Леоненка П. М. та Юхименка П. І., які подають узагальнену характеристику ключових напрямів розвитку економічної думки в контексті системної трансформації суспільства [3, 4, с. 302–308].

Значний вплив на сучасну економічну теорію, особливо в контексті інноваційного підприємництва, справив Йозеф Шумпетер. У його роботах «Теорія економічного розвитку», «Business Cycles» та «History of Economic Analysis» обґрунтовано роль підприємця як рушія змін через впровадження інновацій, а саму інноваційну діяльність визначено як центральний фактор зростання в динамічній економіці. Його концепція «творчого руйнування» набула особливої актуальності в умовах війни, коли традиційні моделі втрачають ефективність, а МСБ змушене шукати нестандартні шляхи адаптації [9, с. 150–247, 11, 12].

Практичне застосування інноваційної теорії у сфері малого бізнесу знайшло відображення у навчальному посібнику Йохни М. А. та Стадника В. В., де систематизовано механізми інноваційної діяльності підприємств та акцентовано увагу на впливі інновацій на конкурентоспроможність, особливо в умовах нестабільного середовища [1, с. 100–350]. Своєю чергою, Маслюківська А. адаптує ідеї Шумпетера до українських реалій, підкреслюючи важливість інновацій у середовищі обмежених ресурсів і високих ризиків [5, с. 59–61]. А Підлипна Р. П. пропонує класифі-

кацію інноваційних процесів, релевантну для розуміння динаміки трансформації МСБ у нестабільних умовах [6, с. 210–214].

Таким чином, сучасна наукова література містить розгалужену базу теоретичних положень щодо розвитку МСБ, яка охоплює історичні, інституційні, інноваційні та стратегічні підходи. Однак у контексті мілітарного впливу ці підходи потребують адаптації МСБ до умов кризового середовища та воєнного стану.

Тому **метою статті** є узагальнення, систематизація та критичний аналіз наукових підходів до розвитку малого та середнього бізнесу з урахуванням впливу воєнних чинників, а також обґрунтування трансформації характеристик розвитку МСБ в умовах мілітаризованої економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємства малого та середнього бізнесу стикаються з рядом проблем, серед яких експерти зазвичай виділяють: недостатність фінансових ресурсів: обмежений доступ до фінансування обмежує можливості для розширення та інновацій; висока конкуренція: зростання конкуренції на внутрішніх та зовнішніх ринках вимагає від МСБ підвищення ефективності та впровадження нових технологій; регуляторні бар'єри: складність у дотриманні нормативно-правових вимог може створювати додаткові витрати та ускладнювати діяльність підприємств; інноваційний розрив: відставання у впровадженні сучасних технологій та інновацій знижує конкурентоспроможність МСБ.

Для вирішення вказаних проблем, або для мінімізації їх впливу на розвиток підприємств малого та середнього бізнесу необхідно зрозуміти наявні теоретичні засади розвитку підприємств цього сегменту, які їх сильні та слабкі сторони, а також які вже розроблені шляхи для подолання складнощів, з якими вони стикаються. Існує кілька основних теоретичних підходів, які пояснюють розвиток підприємств малого та середнього бізнесу:

Класична економічна теорія: згідно з класичними підходами (А. Сміт, Д. Рікардо), розвиток МСБ забезпечується через конкуренцію, вільний ринок та мінімальне втручання держави [7]. Основна увага приділяється підвищенню ефективності виробництва та зниженню витрат. Ця економічна теорія виникла в період становлення ринкової економіки та заклала основи сучасного економічного мислення. Її основоположники, такі як Адам Сміт

та Давид Рікардо, наголошували на ключових принципах, які сприяють розвитку економіки, включаючи розвиток малого та середнього бізнесу.

Вільний ринок та конкуренція як основа розвитку МСБ. У своїй праці «Багатство народів» Адам Сміт обґрунтовував ідею ринку як саморегульованої системи, що функціонує ефективно завдяки конкуренції. Саме конкурентне середовище, на думку Сміта, забезпечує ефективний розподіл ресурсів, стимулює зниження витрат, удосконалення продукції та розвиток інновацій. Для підприємств малого та середнього бізнесу це означає можливість швидкої адаптації до ринкових змін завдяки своїй гнучкості та мобільності. В умовах вільної конкуренції МСБ здатні займати власні ніші, підвищуючи якість продукції та знижуючи витрати, що є ключовими факторами їхнього зростання [7].

Класична економічна теорія, яку представляв Сміт, передбачала обмежену роль держави в економічних процесах. Основною функцією держави, згідно з його уявленням, є захист прав власності, забезпечення дотримання законів і створення правової інфраструктури для функціонування ринку. Така роль держави, яку Сміт метафорично описував як «нічного сторожа», створює сприятливе середовище для малого бізнесу: підприємці зосереджуються на розвитку, не відволікаючись на бюрократичні бар'єри чи адміністративний тиск. Це особливо важливо для МСБ, оскільки надмірне державне втручання може суттєво обмежити їхню операційну свободу та інноваційну активність. Крім того, класичні економісти приділяли значну увагу поділу праці як засобу підвищення продуктивності. Адам Сміт ілюстрував цей принцип на прикладі виробництва шпильок, де спеціалізація працівників дозволяла суттєво підвищити ефективність. У сучасних умовах цей принцип залишається релевантним і для малого бізнесу, який, спеціалізуючись на вузьких ринкових сегментах, здатен досягати конкурентних переваг завдяки глибокій експертизі та оптимізації процесів [7].

Теорія порівняльних переваг Давида Рікардо, яка логічно продовжує класичну лінію аналізу, наголошує на доцільності спеціалізації в тих галузях, де підприємство або країна має найменші витрати. Це положення особливо актуальне для МСБ, які, фокусуючись на нішевих продуктах і послугах, здатні конкурувати навіть на глобальному рівні. Таким чином, теоретичні моделі Рікардо дозволяють пояснити стратегічну логіку спеціалізації малого бізнесу у висококонкурентному середовищі [3].

Підсумовуючи вищенаведене можна виділити наступні переваги класичного підходу для МСБ: прозорість правил (мінімальне втручання держави створює стабільні умови для розвитку бізнесу); стимули до інновацій: конкуренція мотивує підприємців шукати нові рішення та впроваджувати інновації; оптимальне використання ресурсів (ринкові механізми сприяють ефективному розподілу ресурсів, що важливо для малого бізнесу з обмеженими фінансовими та людськими ресурсами); гнучкість та адаптивність (орієнтація на ринок дозволяє МСБ швидко реагувати на зміну попиту та пропонувати товари чи послуги відповідно до потреб споживачів).

Своєю чергою класичні підходи мають певні мінуси, зокрема в сучасних умовах мінімальне втручання держави не завжди є ефективним, особливо в періоди економічних криз або глобальних викликів, таких як пандемії, війни чи кліматичні зміни. МСБ потребує підтримки через програми кредитування, субсидії та зменшення податкового навантаження. Ринкова конкуренція може призвести до надмірної концентрації ресурсів у великих корпораціях, що ускладнює умови для МСБ.

Класична економічна теорія надає важливі основи для розуміння функціонування малого та середнього бізнесу. Її принципи – конкуренція, мінімальне втручання держави, поділ праці та порівняльні переваги – залишаються актуальними й сьогодні. Проте в сучасному світі для повноцінного розвитку МСБ необхідно доповнювати ці підходи елементами державної підтримки, інноваційного розвитку та інтеграції до глобальних ринків.

Ідеї Йозефа Шумпетера щодо ролі підприємця як рушійної сили економічного розвитку набувають особливої актуальності в умовах воєнного стану. У своїх роботах він підкреслював, що прогрес забезпечується не поступовим зростанням, а проривними інноваціями, які змінюють структуру економіки. Ці інновації – нові продукти, процеси, джерела ресурсів або ринки – впроваджуються підприємцями, які, за Шумпетером, є «агентами творчого руйнування» [9, с. 150-247].

У реаліях мілітаризованої економіки саме малі та середні підприємства, на відміну від великих структур, мають достатню гнучкість, щоб адаптуватися до турбулентних умов. Підприємства МСБ, особливо в постраждалих регіонах, вимушені швидко перебудовувати бізнес-моделі, змінювати формати взаємодії з клієнтами, переходити на нові продукти, орієнтовані на потреби воєнного часу (наприклад, виробництво екіпірування, енергетичних рішень, мо-

більших сервісів тощо). Це і є проявом «творчого руйнування», яке не тільки зберігає життєздатність МСБ, а й відкриває нові ніші для розвитку в умовах нестабільності [9, с. 150-247].

Крім того, інновації виступають інструментом виживання для підприємств, що втратили частину ресурсів через бойові дії чи евакуацію. Розробка нових продуктів, переведення сервісів в онлайн, створення логістичних мікромереж – усе це дозволяє МСБ зберігати конкурентоспроможність у кризовому середовищі. Особливо актуальним є застосування цифрових технологій: штучного інтелекту для прогнозування потреб, автоматизованих CRM-систем для збереження клієнтських баз, платформ електронної комерції, краудфандингу для збору фінансування.

Також зростає значення співпраці малого бізнесу з університетами, волонтерськими структурами, громадськими ініціативами – як джерел нових знань, ідей та людського капіталу. Такі партнерства формують адаптивні інноваційні екосистеми, що компенсують втрати традиційної інфраструктури. Яскравим прикладом є діяльність представників МСБ, в рамках допомоги ЗСУ, в період, коли через бюрократичні обмеження, державі складно швидко реагувати на нові виклики в перші місяці мілітарного впливу.

Інноваційна теорія Й. Шумпетера у воєнних умовах підтверджує свою прикладну цінність: здатність до швидких змін, відкритість до нових ринкових можливостей та інноваційне мислення стають основою не лише для економічного зростання, а й для відновлення і стійкості. Малий та середній бізнес, що мислить у парадигмі «творчого руйнування», має шанси не тільки вижити в умовах мілітарного впливу, а й трансформувати ринок через нові моделі та продукти [9, с. 150-247].

Ресурсно-орієнтований підхід: цей підхід розглядає розвиток МСБ через призму управління ресурсами (Б. Вернерфельт, Дж. Барні). Основна увага приділяється внутрішнім ресурсам підприємства, таким як знання, навички, фінанси та інновації, які визначають його конкурентні переваги. [10]

Ресурсно-орієнтований підхід (Resource-Based View, RBV) є одним із ключових напрямів сучасного стратегічного менеджменту. Його основоположники, такі як Біргер Вернерфельт та Джей Барні, запропонували розглядати підприємства через призму їхніх унікальних внутрішніх ресурсів, які стають основою для досягнення стійких конкурентних переваг. У контексті малого та середнього бізнесу цей підхід є особливо цінним, оскільки дозволяє мак-

симально ефективно використовувати обмежені ресурси. Ресурси підприємства є всім, що воно контролює і що дозволяє створювати цінність для клієнтів. Вони традиційно поділяються на: матеріальні ресурси: фінанси, обладнання, технології, доступ до ринків або каналів збуту; нематеріальні ресурси: знання, репутація, бренд, патенти, інновації; людські ресурси: кваліфікація, навички та досвід співробітників (рисунк 1).

Для МСБ, які зазвичай мають обмежені фінансові та матеріальні ресурси, нематеріальні активи, такі як знання, інновації чи репутація, можуть бути вирішальними у забезпеченні їхнього успіху. Для того щоб ресурс надавав стійку конкурентну перевагу, він повинен відповідати наступним характеристикам, які було розширено за результатами проведених наукових досліджень.

Отже, до традиційних характеристик МСБ в умовах мілітарного впливу слід додати інкрементування, тобто ресурс повинен мати здатність мати приріст, навіть за умови негативних зовнішніх впливів, таких як мілітарний вплив. Наприклад, МСБ, яке володіє унікальними знаннями в галузі технологій або пропонує новаторські продукти, здатне забезпечити собі стабільну конкурентну перевагу навіть за умови високої конкуренції з боку великих компаній. Досить часто прикладом можуть виступати рекламні агенції, консалтингові компанії і блогери. Як відомо, в Україні саме блогери, в умовах мілітарного впливу, змогли не тільки швидко адаптуватись до нового контенту, а і взяти на себе функцію оперативного забезпечення певних мілітарних потреб країни.

Ресурсно-орієнтований підхід фокусується на внутрішніх можливостях підприємства. Замість того щоб лише реагувати на зовнішнє середовище, підприємства використовують свої ресурси для створення нових можливостей і зміцнення позицій на ринку. Ресурсно-орієнтований підхід дозволяє малим і середнім підприємствам зосередитися на своїх унікальних внутрішніх перевагах, які забезпечують довгостроковий успіх. Ключовими ресурсами МСБ є знання, інновації та репутація. Водночас підприємствам необхідно інвестувати у розвиток своїх сильних сторін, забезпечувати ефективне управління ресурсами та створювати умови для їхнього стратегічного використання. Такий підхід не лише підвищує конкурентоспроможність, але й дозволяє МСБ адаптуватись до динамічного ринкового середовища та досягати стійкого розвитку.

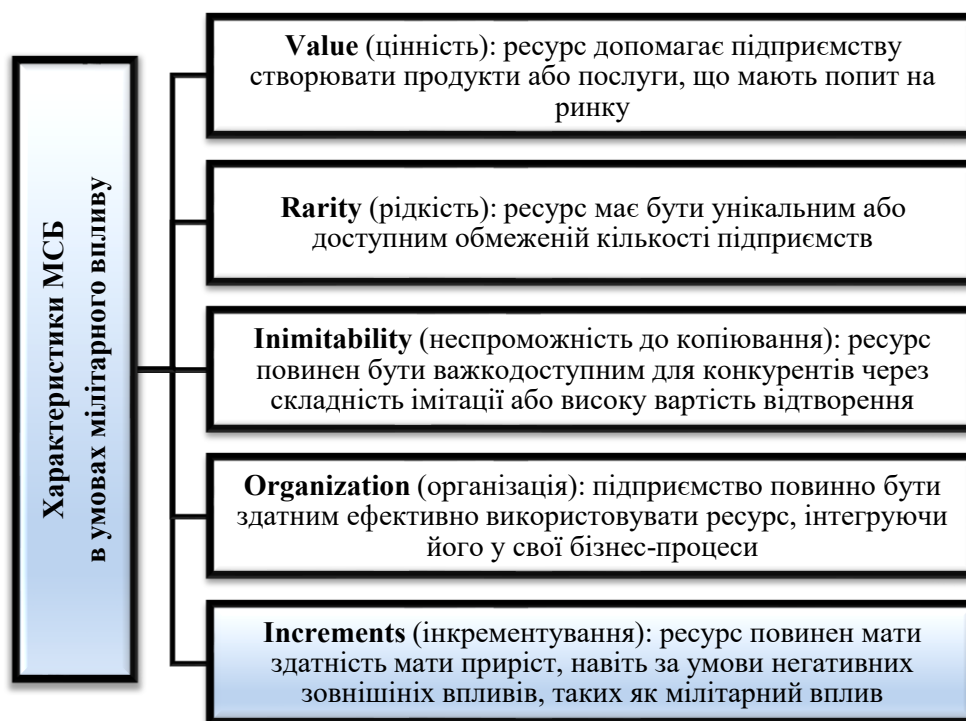

Рисунок 1 – Характеристики МСБ в умовах мілітарного впливу
Джерело: сформовано автором

Проте в умовах мілітарного впливу ресурсно-орієнтований підхід набуває нового сенсу, а саме пріоритезує ефективне використання та перерозподіл вкрай обмежені ресурси, а також забезпечує стійкість до стресових потрясінь.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, теоретичні підходи до розвитку МСБ в умовах мілітарного впливу — це система наукових і методологічних засад, яка пояснює, як малий та середній бізнес може адаптуватися, виживати й розвиватися в умовах воєнних дій, підвищеної небезпеки, мобілізаційних викликів і кризової економіки, спричиненої збройним конфліктом.

Класична економічна теорія продовжує бути актуальною з погляду базових принципів вільного ринку, конкуренції та мінімального втручання держави у господарські процеси. Однак в умовах мілітарної економіки ці економічні теорії потребують адаптації. Мінімальне втручання держави більше не є універсальним рецептом — натомість держава повинна забезпечити інституційне середовище, яке компенсує ризики, спричинені війною: шляхом податкових пільг, програм релокації, грантової підтримки та дерегуляції для бізнесів у критичних секторах. У такій моделі ринок функціонує не як самодостатня система, а як партнерське середовище, що розвивається за підтримки безпечових і стабілізаційних механізмів.

МСП, як мобільні, адаптивні суб'єкти, здатні виконувати функцію «творчого руйнування» — тобто заміщення неефективних ринкових структур новими інноваційними рішеннями. У воєнний час це проявляється у швидкому створенні нових продуктів (воєнне спорядження, IT-сервіси для волонтерства, мобільні виробництва), у трансформації моделей збуту (e-commerce, краудфандинг, B2B-кооперації) та у переорієнтації бізнесу на соціальні потреби. Інновації стають не просто фактором конкурентоспроможності, а інструментом економічного виживання та стабілізації.

Ресурсно-орієнтований підхід, який у мирних умовах фокусується на внутрішніх активах підприємства — знаннях, репутації, патентах, інтелектуальному капіталі — в умовах війни набуває нового виміру. Ситуація нестачі фінансових, матеріальних і трудових ресурсів змушує підприємства шукати унікальні, рідкісні й важко відтворювані активи, які можуть бути використані для створення конкурентної переваги навіть за найменших вкладень. Це, зокрема, стосується гнучкої управлінської культури, здатності до стратегічного мислення в кризі, довіри споживачів, репутації на локальному рівні, а також вміння ефективно працювати у партнерстві з громадськими організаціями чи оборонною сферою.

Отже, синтез класичної, інноваційної та ресурсно-орієнтованої теорій дозволяє вибу-

дувати системне бачення щодо розвитку МСП, шляхом трансформації характеристики МСБ в умовах мілітарного впливу шляхом виокремлення нової характеристики такої як інкрементування (ресурс повинен мати здатність мати приріст, навіть за умови негативних зовнішніх впливів, таких як мілітарний вплив). У воєнних умовах розвиток МСП неможливий без адаптивності та підтримки держави й використання новітніх технологій. Саме через таке міждисциплінарне і концептуально комплексне осмислення можна сформулювати сучасну теоретичну модель, яка буде здатна не тільки пояснювати, а й підтримувати розвиток малого та середнього бізнесу як опори економіки під час війни та в період повоєнної відбудови.

Перелік використаних джерел

1. Йохна М. А., Стадник В. В. *Економіка і організація інноваційної діяльності*: навч. посіб. Київ : Академія, 2005. С. 100–350.
2. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.
3. Корнійчук Л. Я., Татаренко Н. О., Поручник А. М. та ін. *Історія економічних учень*. Київ : КНЕУ, 1999. 564 с.
4. Леоненко П. М., Юхименко П. І. *Історія економічних учень*. Київ : Знання-прес, 2000. С. 302–308.
5. Маслюківська А. *Інноваційна теорія Йозефа Шумпетера*. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2013. С. 59–61.
6. Підлипна Р. П. Класифікація інноваційних процесів. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.14. С. 210–214.
7. Сміт А. Багатство народів. Київ : Наш формат, 2019. 722 с.
8. Чухно А. А., Єщенко П. С., Климок Г. Н. та ін. *Основи економічної теорії*. Київ : Вища школа, 2001. 606 с.
9. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку. *Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу* / пер. з англ. В. Старка. 2-ге вид., доп. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2014. С. 150–246.

Стаття надійшла

до редакції : 25.04.2025 р.

10. Barney J. B., Hesterly W. *Strategic Management and Competitive Advantage: Concepts*. Global Edition. Pearson Education, 2014. 400 p.

11. Schumpeter J. A. *History of Economic Analysis* / ed. by E. B. Schumpeter. New York: Oxford University Press, 1954. XXV, 1260 p.

12. Schumpeter J. *Business Cycles: A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process*. Martino Publishing, 2006. 1095 p.

References

1. Yokhna, M. A., Stadnyk, V. V. (2005). *Economics and organization of innovation activity*. Kyiv: Akademiia, 100–350.
2. Law of Ukraine "On Innovation Activity" of July 4, 2002. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (36), Art. 266.
3. Korniiichuk, L. Ya., Tatarenko, N. O., & Poruchnyk, A. M., et al. (1999). *History of economic thought*. Kyiv: KNEU.
4. Leonenko, P. M., & Yukhymenko, P. I. (2000). *History of economic thought*. Kyiv: Znannia-press, 302–308.
5. Masliukivska, A. (2013). *The innovation theory of Joseph Schumpeter*. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv, 59–61.
6. Pidlypna, R. P. (2013). Classification of innovation processes. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, 23(14), 210–214.
7. Smith, A. (2019). *The wealth of nations*. Kyiv: Nash format.
8. Chukhno, A. A., Yeshchenko, P. S., Klymko, H. N., et al. (2001). *Fundamentals of economic theory*. Kyiv: Vyshcha shkola.
9. Shumpeter, J. A. (2014). *The theory of economic development* (2nd ed., V. Stark, Trans., pp. 150–246). Kyiv: Vydavnychiy dim "Kyievo-Mohylianska akademiia".
10. Barney, J. B., & Hesterly, W. (2014). *Strategic management and competitive advantage: Concepts* (Global ed.). Pearson Education.
11. Schumpeter, J. A. (1954). *History of economic analysis* (E. B. Schumpeter, Ed.). New York: Oxford University Press.
12. Schumpeter, J. (2006). *Business cycles: A theoretical, historical and statistical analysis of the capitalist process*. Martino Publishing.

Стаття прийнята

до друку: 27.06.2025 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Вертелецький О. Б. Теоретичні підходи до розвитку малого та середнього бізнесу в умовах мілітарного впливу. *Часопис економічних реформ*. 2025. № 2(58). С. 18–24.

